

Психологія

УДК 378.147.091.31-051:364.4

Расвська Яна Миколаївна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка;

докторант

Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Раевская Яна Николаевна

кандидат психологических наук,

доцент кафедры социальной педагогики и социальной работы

Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко;

докторант

Института психологии имени Г.С. Костюка НАПН Украины

Raievska Yana

PhD in Psychology,

Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work

Kamyanets-Podilsky National University of Ivan Ogienko;

Doctoral Student of the

Institute of Psychology by G. S. Kostiuk of

National Academy of Educational Sciences of Ukraine

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО
МІЖПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ**

**СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ ПОДХОД К
МЕЖПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ В
СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ**

STRUCTURAL-FUNCTIONAL APPROACH TO INTERPROFESSIONAL INTERACTION IN THE SYSTEM OF SOCIAL WORK

Анотація. У статті розглядається взаємодія як процес безпосереднього чи опосередкованого впливу суб'єктів один на одного, який породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок, розуміється не тільки вплив людей один на одного, але й безпосередня організація їх спільних дій, що дозволяє групі реалізувати загальну для її членів діяльність. Професійна взаємодія виступає головною ланкою у встановленні різних відносин у професійному середовищі, що виявляється у формі спільної діяльності, спілкування, емоційного співпереживання. Основною характеристикою професійно зрілої особистості є її професіоналізм, спорідненим до якого є поняття «компетентність». Однією із головних компетенцій та професіоналізму фахівця є правильно організований процес міжпрофесійної взаємодії.

Міжпрофесійна взаємодія фахівців соціальної сфери розглядається як цілеспрямований, соціально-зумовлений, динамічний процес безпосереднього або опосередкованого одночасного впливу суб'єктів один на одного в результаті виконання певної професійної діяльності, при спрямовуючій ролі суб'єкта, що володіє сукупністю теоретичної та практичної підготовки, метою якого є реалізація змісту професійної діяльності одного і задоволення потреб іншого.

Визначено методологію міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери: особливості, ознаки, основні форми: мету, предмет, способи та зворотній зв'язок.

У процесі дослідження ролей фахівця соціальної сфери виокремлено класифікацію функціональних обов'язків професійної діяльності фахівця соціальної сфери: арбітр, захисник, медіатор, компаньйон

міжпрофесійній взаємодії, фундатор, репрезентатор інституційного забезпечення соціальної сфери, сюрвейтор, супервізор, консультант; типи учасників міжпрофесійної взаємодії: колаборатор, конфронтатор, еквівокатор, абеттор, опозиціонер, сет-оффер, аккомодатор, нейтралізатор.

Ключові слова: взаємодія, міжпрофесійна взаємодія, соціальна робота, фахівці соціальної сфери, методологія міжпрофесійної взаємодії, функціональні обов'язки, типи учасників міжпрофесійної взаємодії.

Аннотація. В статье рассматривается взаимодействие как процесс непосредственного или опосредованного воздействия субъектов друг на друга, порождающий их взаимную обусловленность и связь, понимается не только влияние людей друг на друга, но и непосредственная организация их совместных действий, позволяет группе реализовать общую для ее членов деятельность. Профессиональное взаимодействие выступает главным звеном в установлении различных отношений в профессиональной среде, что проявляется в форме совместной деятельности, общения, эмоционального сопереживания. Основной характеристикой профессионально зрелой личности является ее профессионализм, родственным к которому является понятие «компетентность». Одной из главных компетенций и профессионализма специалиста является правильно организованный процесс межпрофессионального взаимодействия.

Межпрофессиональное взаимодействие специалистов социальной сферы рассматривается как целенаправленный, социально-обусловленный, динамический процесс непосредственного или опосредованного одновременного воздействия субъектов друг на друга в результате выполнения определенной профессиональной деятельности, при направляющей роли субъекта, обладающего совокупностью

теоретической и практической подготовки, целью которого является реализация содержания профессиональной деятельности одного и удовлетворения потребностей другого.

Определена методология межпрофессионального взаимодействия специалистов социальной сферы: особенности, признаки, основные формы: цель, предмет, методы и обратная связь.

В процессе исследования ролей специалиста социальной сферы выделены классификация функциональных обязанностей профессиональной деятельности специалиста социальной сферы: арбитр, защитник, медиатор, компаньон межпрофессионального взаимодействия, основатель, репрезентатор институционального обеспечения социальной сферы, сюрвейтор, супервизор, консультант; типы участников межпрофессионального взаимодействия: колаборатор, конфронтатор, эквивокатор, абеттор, оппозиционер, сет-оффер, аккомодатор, нейтралитатор.

Ключевые слова: взаимодействие, межпрофессиональное взаимодействие, социальная работа, специалисты социальной сферы, методология межпрофессионального взаимодействия, функциональные обязанности, типы участников межпрофессионального взаимодействия.

Summary. The article considers interaction as a process of direct or indirect influence of subjects on each other, which gives rise to their mutual conditionality and connection, not only the influence of people on each other, but also the direct organization of their joint actions, which allows the group to realize common for its members activities. Professional interaction is the main link in the establishment of different relationships in the professional environment, which manifests itself in the form of joint activities, communication, and emotional empathy. The main characteristic of a professionally mature person is his professionalism, which is related to the

concept of «competence». One of the main competencies and professionalism of a specialist is a properly organized process of interprofessional interaction.

Interprofessional interaction of specialists in the social sphere is considered as a purposeful, socially determined, dynamic process of direct or indirect simultaneous influence of subjects on each other as a result of performing a certain professional activity, with the guiding role of the subject having a set of theoretical and practical training is the realization of the content of the professional activity of one and the needs of the other.

The methodology of interprofessional interaction of social specialists is defined: features, features, main forms: purpose, subject, methods and feedback.

In the process of researching the roles of the social sphere specialist, the classification of the functional responsibilities of the professional activity of the social sphere specialist is distinguished: arbitrator, defense lawyer, mediator, companion of interprofessional interaction, sponsor, representative of social security institutional institution, surveyor, supervisor, consultant; types of participants of interprofessional interaction: collaborator, confrontator, equivocator, abettor, oppositionist, set-offer, accommodator, neutralizer.

Key words: *interaction, interprofessional interaction, social work, specialists in the social sphere, methodology of interprofessional interaction, functional responsibilities, types of participants of interprofessional interaction.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення пріоритетним напрямком державної політики України є вирішення та реалізація проблеми щодо створення взаємодії суб'єктів соціальної системи. Актуальність обраної теми визначається кількома характерними для цієї ситуації тенденціями. По-перше, особливими соціальними очікуваннями щодо міжпрофесійної взаємодії в соціальній сфері та пов'язаною з цими очікуваннями необхідністю значно підвищити рівень професійної діяльності сучасного фахівця. По-друге, комплексним характером

досліджуваної проблеми: в галузі гуманітарних наук практично немає дисципліни, для якої проблема взаємодії не посідала б центрального місця. По-третє, посиленням інтегративних процесів у науці, професійній діяльності, а також проникненням ідеї синтезу в суспільну практику. Ситуації міжпрофесійної взаємодії складають невід'ємну частину новітніх форм організації освітнього процесу.

Міжпрофесійна взаємодія фахівців соціальної сфери має свої особливості, адже її головним завданням виступає забезпечення продуктивної співпраці у професійній діяльності, яка ґрунтується на взаємодії та значущості індивідів як партнерів. Слід відзначити, що процес формування людини як суб'єкта міжпрофесійної взаємодії має тривалий характер, обумовлений специфічними особливостями розвитку особистості професіонала [9, с. 197].

Фрагментарність, яка властива сучасному стану сфери, не дає можливості усвідомлено організувати міжпрофесійну взаємодію. Вона іноді відбувається в конкретних робочих взаємодіях (наприклад, під час експертизи складних проєктів), але не організована як систематична комунікація з питань розвитку сфери і її взаємодії з іншими сферами. У підсумку – реальне уповільнення розвитку багатьох сфер і соціальної, в першу чергу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему взаємодії розглянуто у дослідженнях філософів (В. Біблер, М. Бубер, М. Каган, Е. Кант, П. Сорокіна), соціологів (К. Апель, Г. Блумер, М. Вебер, Ч. Кулі, Ю. Лотман, Дж. Г. Мід, Т. Парсонс, Дж. Хоманс), психологів (Б. Ананьєв, О. Бодальов, С. Іванова, В. Куніцина, О. Леонтьєв, які розглядали взаємодію як багатовимірний, багатогранний й багатоаспектний феномен; процес безпосереднього або опосередкованого зв'язку суб'єктів, що породжує їх взаємообумовленість та взаємозв'язок; Л. Орбан-Лембрик, Т. Сенько, які

вказали на особливості взаємодії як залучення суб'єктів до спільної діяльності, досягнення їх цілей у процесі виконання дій та операцій).

Т. Анісімова, Є. Головаха, Н. Паніна, А. Петров, досліджуючи професійну взаємодію, визначили основне завдання професійної взаємодії, яке полягає у продуктивній співпраці; вимоги до учасників взаємодії та засоби впливу у процесі взаємодії; умови реалізації, що полягають у встановленні найрізноманітніших відносин у професійному середовищі.

Проблема розвитку особистості як суб'єкта професійної діяльності піднімалася в роботах О. Бондарчук, Л. Карамушки, Г. Ложкіна, С. Максименка, Л. Орбан-Лембрик, В. Семиченко, В. Третяченко, Ю. Швалба тощо. Питання психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців соціальної сфери знайшли своє відображення в наукових працях психологів та педагогів в Україні – О. Бондарчук, А. Грись, Л. Карамушки, М. Корольчук, Н. Кривоконь, П. Криворучко, С. Максименка тощо.

О. Донцов, Б. Ломов, М. Обозов відзначають, що саме міжпрофесійна взаємодія забезпечує перетворення сукупності індивідуальних дій на єдину систему спільних дій.

Б. Ананьєв, Л. Буєва, М. Каган вважають, що міжпрофесійна взаємодія є категорією, що відображає процеси впливу різних суб'єктів один на одного, взаємну обумовленість їхніх вчинків і соціальних орієнтацій, зміну системи потреб, внутрішньоіндивідуальних характеристик, а також міжособистісних зв'язків, які виникають у ході цієї взаємодії.

У соціальній психології міжпрофесійна взаємодія розглядається як умова сприйняття і розуміння людини людиною (О. Бодальов, Є. Кузьмін, М. Обозов).

Г. Андреева трактує поняття міжпрофесійної взаємодії, яка полягає не тільки в обміні інформацією, але й організації спільних дій, які допомагають партнерам реалізувати деяку спільну для них діяльність.

А. Гайдабрус, А. Гур'єв, А. Ерьоміна, І. Масаліда, А. Петров, О. Петрова, В. Черкаєв представляють міжпрофесійну взаємодію як складний тип зв'язку, що обумовлює взаємну дію різних предметів, явищ дійсності в умовах взаємовпливу причини і наслідку.

Зазначені погляди стали вагомими для розуміння особливостей міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери передумовою якого є становлення особистості цього фахівця, що і стало напрямом нашого наукового пошуку.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у розкритті поняття міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери, визначенні методології, класифікації функціональних обов'язків та типів учасників міжпрофесійної діяльності фахівців соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. У психології «взаємодія» визначається як процес безпосереднього чи опосередкованого впливу суб'єктів один на одного, який породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок, розуміється не тільки вплив людей один на одного, але й безпосередня організація їх спільних дій, що дозволяє групі реалізувати загальну для її членів діяльність.

Серед основних психологічних теорій взаємодії суттєвими, на наш погляд, є:

1. *Теорія соціального обміну* (Дж. Хоманна, П. Блау) розглядає соціальну поведінку як взаємодію осіб, що знаходяться в безперервних процесах обміну один з одним як матеріальними, так і нематеріальними цінностями (ідеями, увагою, турботою тощо).

2. *Теорія символічного інтеракціонізму* (Дж. Г. Мід, Г. Блумер, І. Гофман) розглядає соціальну взаємодію між людьми як безперервний діалог, у процесі якого люди спостерігають, усвідомлюють та розуміють вчинки іншої людини за допомогою символів для обміну діями та реагують на них.

Основним символом виступає слово, міміка, жести, що полегшує взаємодію, дозволяє інтерпретувати поведінку один одного. Відповідно до цього виокремлюють соціальне очікування, соціальну роль та соціальний статус.

3. *Психоаналітична теорія (З. Фрейд)* розглядає процес взаємодії з погляду відтворення дитячого досвіду. Люди в процесі взаємодії мимоволі використовують поняття і сценарії, які засвоїли в дитинстві.

4. *Трансактний аналіз (Е. Берн)* розглядає взаємодію як результат вибору позиції і відповідної дії – трансакції (Дитина («позиція знизу») – Дорослий («позиція на рівних») – Батько («позиція зверху»). Кожна дія є трансакцією, яку здійснюють при актуалізації певного стану.

5. *Когнітивна теорія (Дж. Келлі)* розглядає поведінку людини як функцію його ставлення до партнера і до об'єкта, у зв'язку з яким відбувається комунікація.

У структурі взаємодії виокремлюють трансакції (Е. Берн), інтеракції (Дж. Мід, Р. Блумер), впливи (А. Журавльов), контакт, відносини, дії (Я. Щепанський); емоції і проблеми (Р. Бейлс), взаємний інтерес (Г. Андрєєва).

В структурі взаємодії різні автори виокремлюють одні і ті самі компоненти, називаючи їх по-різному:

➤ практичний (В. М'ясищев), поведінковий (Я. Коломинський), регулятивний (Б. Ломов) – включає результати діяльності і вчинки, міміку, жестикуляцію, пантоміму й мовлення;

➤ другий – афективний, що включає те, що пов'язане з емоційним станом і переживаннями особистості;

➤ третій – гностичний (В. М'ясищев), когнітивний (Я. Коломинський), інформаційний (Б. Ломов), що характеризує активність особистості, що приймає й переробляє інформацію.

Головною рисою взаємодії виступають взаємні зміни явищ, які не

пасивно співвідносяться між собою, а впливають один на одного.

М.Н. Марченко виділяє наступні зв'язки взаємодії: породження, перетворювання, розвиток. На її думку основними ознаки взаємодії виступають: взаємозв'язок між суб'єктами соціальної системи; наявність певної вигоди для обох суб'єктів взаємодії; демократичний характер взаємозв'язку; взаємна узгодженість в діях суб'єктів соціальної системи; циклічна причинна залежність у зв'язках між суб'єктами соціальної системи; відповідна спрямованість на досягнення наміченої цілі в діях суб'єктів соціальної системи; наявність певних системних інтегрованих властивостей у суб'єктах соціальної системи під час їх взаємозв'язку; існування стабілізуючої ролі взаємозв'язків суб'єктів соціальної системи; наявність особливої комунікаційної функції, засобів контактів з суб'єктами інших соціальних систем.

Мета взаємодії полягає у цілеспрямованості спільної діяльності, спілкування і співпереживання суб'єктів, яка спрямовує взаємодію, являє собою передбачуваний результат діяльності, що відповідає загальним інтересам і сприяє реалізації потреб кожного з її учасників; забезпечує керованість взаємних дій суб'єктів. Дослідники Г. Андрєєва, А. Журавльов, О. Леонтьєв до мети взаємодії відносять оптимізацію відносин, інтенсифікацію, стимулювання, активізацію, управління, розвиток, формування, попередження, оцінку, інформування.

Таким чином, взаємодія виступає як цілеспрямований, предметний, організований та змінний процес. Таке розуміння взаємодії відповідає професійній діяльності фахівців соціальної сфери.

В. Балахтар зазначає, що становлення особистості фахівця передбачає задоволення потреб у розвитку і саморозвитку, професійному самозбереженні, формуванні професійної спрямованості, компетентності, соціально значущих та професійно-важливих якостей та їх інтеграцію, готовність до постійного професійного зростання, пошуку оптимальних

прийомів якісного й творчого виконання діяльності у відповідності до індивідуально-психологічних особливостей людини [1]. Основною характеристикою професійно зрілої особистості є її професіоналізм, що включає соціальну зрілість (опанування правовими нормами, засобами сумісної професійної діяльності, що прийняті в соціумі прийомami професійного спілкування тощо); особистісну зрілість (опанування механізмами самовираження і саморозвитку, механізмами протидії професійним деформаціям); діяльнісну зрілість (володіння на високому рівні професійною діяльністю, механізмами самореалізації і саморозвитку в межах професії, здатність до творчих проявів своєї індивідуальності) [3].

Аналіз теоретичних положень дав нам змогу стверджувати, що міжпрофесійна взаємодія є категорією, що відображає процеси впливу різних суб'єктів один на одного, взаємну обумовленість їхніх вчинків і соціальних орієнтацій, зміну системи потреб, внутрішньо індивідних характеристик, а також міжособистісних зв'язків, які виникають у ході цієї взаємодії. Міжпрофесійна взаємодія, полягає не тільки в обміні інформацією, але й організації спільних дій, які допомагають партнерам реалізувати деяку спільну для них діяльність;

Теорії міжпрофесійної взаємодії представляють її як матеріальний процес, що супроводжується передачею матерії, руху й інформації: як співпрацю, спільну діяльність, співпереживання, спілкування.

Розмаїття підходів до визначення і структури взаємодії привели до висновку, що міжпрофесійна взаємодія як соціально-психологічна категорія є інтегруючим чинником, який об'єднує частини в цілісний процес безпосереднього або опосередкованого взаємовпливу об'єктів (суб'єктів), що породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок.

Міжпрофесійна взаємодія – це цілеспрямований, соціально-зумовлений, динамічний процес безпосереднього або опосередкованого одночасного впливу суб'єктів один на одного в результаті виконання

певної професійної діяльності, при спрямовуючій ролі суб’єкта, що володіє сукупністю теоретичної та практичної підготовки, метою якого є реалізація змісту професійної діяльності одного і задоволення потреб іншого. Міжпрофесійна взаємодія – це функціональна взаємодія, що має діловий характер і відрізняється від міжособистісної взаємодії. Вона сприяє досягненню індивідуальних цілей кожного та мети спільної трудової діяльності за умов високого рівня усвідомленості та позитивного емоційного фону.

Особливості міжпрофесійної взаємодії полягають в тому, що:

- партнер у міжпрофесійній взаємодії завжди виступає як особистість, значуща для суб’єкта;
- учасникам взаємодії притаманне добре взаєморозуміння в питаннях справи;
- головним завданням міжпрофесійної взаємодії виступає продуктивна співпраця.

Проблема міжпрофесійної взаємодії має відносно самостійний зміст, вона конкретизує взаємозв’язки особистості і професії, виявляє ті фактори, що опосередковують відносини індивідів у професійній діяльності. Ефективність її визначається, перш за все, сформованістю людини як особистості, як суб’єкта діяльності, пізнання, спілкування. Це, в свою чергу, передбачає, що формування людини як суб’єкта міжпрофесійної взаємодії має тривалий характер, обумовлений специфічними особливостями професіогенезу.

Ознаками міжпрофесійної взаємодії виступають:

- ✓ глибина, проблемність і критичність мислення;
- ✓ відкритість і готовність до діалогу, толерантність, чутливість до інших;
- ✓ гнучкість у пошуку альтернативних підходів до вирішення проблеми;

- ✓ варіативність і пластичність у комунікативних стратегіях;
- ✓ включеність у міжпрофесійну діяльність;
- ✓ наявність спільної мети;
- ✓ загальна мотивація;
- ✓ прийняття відповідальності за вибір рішення;
- ✓ спільні зусилля щодо реалізації вирішення проблем.

Основними формами міжпрофесійної взаємодії є спільна діяльність, яка включає суб'єкт-суб'єктні відносини, з позиції мети, предмету, способів здійснення і зворотного зв'язку.

Мета сприяє досягненню вирішення проблеми за умови об'єднання загальних зусиль, в процесі яких важливу роль відіграють знання, завдання та сенс співпраці, комунікації, емоційні впливи, конструктивні дії у вирішенні цієї проблеми та рефлексивне осмислення праці.

Предметом міжпрофесійної взаємодії виступає професійне завдання.

Способами міжпрофесійної взаємодії є: мотиви, готовність до професійної діяльності, практичні дії, спілкування, професійні дії, правильність у прийнятті рішень, взаємодопомога, відповідальність.

Зворотний зв'язок полягає у розумінні, суб'єктній активності, емоційному співпереживанні. Зазначені процеси здійснюються через механізми емпатії (розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи в формі співпереживання), рефлексії (усвідомлення особою того, як її сприймають і оцінюють інші особи або групи); атрибуції (це процес, у якому особа або група пояснюють причини поведінки або подій), ідентифікації (це спосіб пізнання, при якому встановлюється подібність об'єктів шляхом знаходження спільного та відмінного в їх ознаках) і стереотипізації (процес формування враження про особу на основі вироблених стереотипів).

Основним показником діяльності фахівця соціальної сфери є

виконання ним професійних ролей, зокрема:

- практичні, посередницькі, адміністративні та ролі, пов'язані з аналізом політики та розвитком систем (М. Лукашевич, Т. Семигіна) [5];
- первинні (гіда (guide), активатора (наставника або каталізатора) (enabler), терапевта (therapist), вчителя соціальних вмінь (educator) або тренера (trainer), брокера (broker), кейс-менеджера, або фахівця управління справами клієнта (casemanager), захисника прав та інтересів клієнта (адвоката) (advocate), посередника у вирішенні конфліктів (negotiator), експерта (expert); вторинні (роль менеджера (generalmanager (manager)), організатора (organizer), ініціатора / координатора (initiator / coordinator), розробника (developer), фасилітатора (facilitator), мобілізатораресуртів (mobiliser), лобіста (lobbyist) та дослідника (researcher) [10, с. 265-268];
- координатор, учитель соціальних цінностей, навичок вирішення проблем, фасилітатор, аналітик, виконувач програм, адвокат, агітатор, брокер (J. Rothman, J. Troman);
- відшукувач клієнта, брокер, посередник (буфер), адвокат (захисник), оцінювач, мобілізатор, учитель, коректор поведінки, консультант, проектант співтовариств, менеджер інформації, адміністратор, практик (І. Зимня);
- консультант-помічник, експерт, посередник (брокер), вчитель, адвокат, аналітик, агент змін (мобілізатор);
- організатор, захисник прав, розхитувач устрою, вчитель соціальних умінь, порадник (А. Гілхірст) [Котикова, 2014, с. 65-70].

У процесі дослідження ролей фахівця соціальної сфери ми виокремили наступну класифікацію функціональних обов'язків професійної діяльності фахівця соціальної сфери, зокрема:

- *арбітр* (особа, яка в разі залучення її до професійної діяльності у соціальній сфері вирішує спірні питання та приймає рішення за його змістом);
- *захисник* (особа, яка захищає права і обов'язки людини у соціумі);
- *медіатор* (особа, що здійснює соціальну допомогу сторонам у вирішенні конфліктної ситуації в процесі медіації, зокрема допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту).
- *компаньйон міжпрофесійній взаємодії* (особа, яка виступає співучасником у соціальній допомозі незахищеним верствам населення);
- *фундатор* (особа, що започатковує, організовує та вносить свої пропозиції щодо процесу соціальної роботи);
- *репрезентатор* інституційного забезпечення соціальної сфери (особа, що представляє інтереси різних категорій населення при соціальній допомозі);
- *сюрвейтор* (особа, яка здійснює розгляд справ, питань, що потребує спеціальних знань у соціальній сфері);
- *супервізор* (особа, яка надає методичну допомогу колезі з питань соціальної роботи);
- *консультант* (особа, що надає допомогу клієнту у вирішенні соціальних проблем).

Характеристика та аналіз теоретичного дослідження сутності та складових міжпрофесійної взаємодії фахівців соціальної сфери дали нам змогу виокремити *типи учасників міжпрофесійної взаємодії*, зокрема:

1. *Колаборатор* – особа, діяльність якої спрямована на результативну та ефективну соціальну співпрацю для задоволення потреб клієнта.

2. *Конфронтатор* – особа, яка постійно протидіє ідеям іншого фахівця соціальної сфери, що негативно впливає на узгодженість їх професійної діяльності.

3. *Еквівокатор* – особа, яка ухиляється від активної міжпрофесійної взаємодії, зокрема має багатозначне твердження особистісної позиції та невизначеність і ненадійність у прийнятті власного рішення.

4. *Абеттор* – особа, яка підбурює та заохочує інших фахівців соціальної сфери щодо досягнення власної мети та професійної позиції.

5. *Опозиціонер* – особа, яка заперечує, протиставляє та перешкоджає діяльності інших фахівців соціальної сфери щодо вирішення соціальних проблем.

6. *Сет-оффер* – особа, яка вдається до активної протидії та контрастної взаємодії у соціальній роботі.

7. *Аккомодатор* – особа, яка здатна пристосовуватися до різних умов професійної діяльності, незалежно від типу та умов взаємодії.

8. *Нейтралітатор* – особа, яка займає нейтральну позицію та позицію невтручання щодо професійної діяльності при вирішенні будь-яких проблем.

Формування професійного становлення фахівця соціальної сфери до міжпрофесійної діяльності має здійснюватися на основі єдності теорії і практики навчання, реалізації у навчальній діяльності репродукції і творчості, раціонального і емоційного, забезпечення міждисциплінарного підходу. При цьому професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії має ґрунтуватися на основних дидактичних принципах (фундаментальності, системності, єдності

логічного та історичного, єдності суспільного і особистісного, єдності теорії і практики), що дозволяє говорити про створення особистісної траєкторії та моделі професійного становлення фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Однією з актуальних сьогодні є проблема приведення у відповідність системи підготовки фахівців соціальної сфери з тими завданнями та функціональними обов'язками, які вони повинні виконувати після закінчення навчального закладу вищої освіти та приведення у відповідність нормативно-правового забезпечення міжпрофесійної взаємодії, що є наступним завданням подальших розвідок.

Література

1. Балахтар В. В. (2018). Психологія особистості фахівця з соціальної роботи. (Монографія). К. : Талком. 384 с.
2. Капська А.Й. (2010) Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і фахівців соціальної сфери / Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія: Педагогічні науки. №15.
3. Кокун О. М. (2012). Психологія професійного становлення сучасного фахівця. (Монографія). Київ : ДП «Інформ.-аналіт. Агентство».
4. Котикова О. М. (2014). Репертуар професійних ролей соціального працівника. Вісник Національного авіаційного університету. (Педагогіка. Психологія). Вип. 5 (1), С. 65-70. Київ : НАУ
5. Лукашевич М. П. & Семигіна, Т. В. (2009). Соціальна робота (теорія і практика). Київ : Каравела
6. Максименко С. Д., Максименко, К. С., & Папуча М. В. (2007). Психологія особистості. Київ : ТОВ «КММ».

7. Москаленко В. В. (2008). Соціальна психологія. (2-ге вид., випр. та доп.). Київ : Центр учбової літератури.
8. Орешета Ю. В. (2014). Фахівці із соціальної роботи як ключові суб'єкти сфери соціальної роботи. Грані. № 11, С. 124-129. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_11_25 // С.124.
9. Раєвська Я.М. (2018) Сучасний стан професійної підготовки фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Випуск 17. С.197-211.
- 10.Слозанська Г. І. (2017). Ролі фахівця із соціальної роботи в територіальній громаді. Науковий вісник Ужгородського університету. («Педагогіка. Соціальна робота»). Вип. 1(40), С. 265-268.

References

1. Balakhtar V. V. (2018). Psykholohiia osobystosti fakhivtsia z sotsialnoi roboty. (Monohrafiia). K. : Talkom. 384 s.
2. Kapska A.I. (2010) Deiaki aspekty profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv i fakhivtsiv sotsialnoi sfery / Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. O. Dovzhenka. Seriia: Pedahohichni nauky. №15.
3. Kokun O. M. (2012). Psykholohiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia. (Monohrafiia). Kyiv : DP «Inform.-analit. Ahentstvo».
4. Kotykova O. M. (2014). Repertuar profesiinykh rolei sotsialnoho pratsivnyka. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. (Pedahohika. Psykholohiia). Vyp. 5 (1), S. 65-70. Kyiv : NAU
5. Lukashevych M. P. & Semyhina, T. V. (2009). Sotsialna robota (teoriia i praktyka). Kyiv : Karavela

6. Maksymenko S. D., Maksymenko, K. S., & Papucha M. V. (2007). Psykholohiia osobystosti. Kyiv : TOV «KMM».
7. Moskalenko V. V. (2008). Sotsialna psykholohiia. (2-he vyd., vypr. ta dop.). Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury.
8. Oresheta Yu. V. (2014). Fakhivtsi iz sotsialnoi roboty yak kliuchovi subiekty sfery sotsialnoi roboty. Hrani. № 11, S. 124-129. Vidnovleno z http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_11_25 // S.124.
9. Raievska Ya.M. (2018) Suchasnyi stan profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery do mizhprofesiinoi vzaiemodii. Aktualni problemy psykholohii. Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Tom. KhI: Psykholohiia osobystosti. Psykholohichna dopomoha osobystosti. Vypusk 17. S.197-211.
10. Slozanska H. I. (2017). Roli fakhivtsia iz sotsialnoi roboty v terytorialnii hromadi. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. («Pedahohika. Sotsialna robota»). Vyp. 1(40), S. 265-268.